

Ольга Мельничук

УКРАЇНСЬКО-НІМЕЦЬКІ ЗВ'ЯЗКИ У ШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

У статті досліджено співробітництво України та Німеччини у шкільній освіті упродовж 90-х рр. ХХ ст. – на початку ХХІ ст. На основі джерел проаналізовано стан співпраці в цій сфері між Україною та Федеративною Республікою Німеччина. Автором визначено основні напрямки, досягнення, проблеми та перспективи розвитку освітньої співпраці. Розкрито роль німецьких громадських організацій в налагодженні шкільних зв'язків між обома країнами.

Ключові слова: Україна, Федеративна Республіка Німеччина, міжнародне співробітництво, шкільна освіта, навчальні заклади.

Визначення особливостей українсько-німецьких міждержавних відносин має важливе значення як для української науки, так і для формування співпраці обох країн. Невід'ємною складовою цих відносин є співробітництво у шкільній освіті. У цьому контексті співпраця України та Федеративної Республіки Німеччина (ФРН) у галузі шкільної освіти не була предметом ґрунтовних досліджень вітчизняних вчених. Пріоритетним напрямком дослідження залишається співробітництво обох країн у вищій та післядипломній освіті. Тому виникає необхідність всебічного вивчення досвіду міжнародного співробітництва України та Німеччини у галузі шкільної освіти.

У наукових публікаціях вітчизняних істориків порушуються окремі аспекти освітнього співробітництва України та Німеччини. М. Яцишин [21] висвітлив початковий етап становлення українсько-німецьких культурних взаємин у 90-х роках ХХ ст. Т. Жихарева [5] показала особливості формування договірно-правової бази українсько-німецьких відносин у галузі освіти у 1991–2006 рр. О. Валіон [1] дослідила політико-правову базу українсько-німецького освітнього співробітництва у 1990-х рр. Ці відносини дослідниця розкриває крізь призму зв'язків між окремими освітніми організаціями та установами України та ФРН. Окрім того, окремі аспекти цієї теми знайшли відображення у науковому дослідженні О. Опанасенко [13].

Українсько-німецька співпраця в освітній сфері найбільш повно реалізується на рівні вищої школи та в системі післядипломної освіти. Відповідно у працях дослідників українсько-німецьких відносин висвітлюються, в основному, взаємини у галузі вищої освіти. У даній статті зроблено спробу виокремити та дослідити співробітництво України та ФРН у системі шкільної освіти упродовж 1990-х рр. – на початку ХХІ ст.

Співпраця України та Німеччини в галузі шкільної освіти здійснюється на основі низки договорів. Офіційно освітнє співробітництво розпочато з підписання Угоди про культурне співробітництво 15 лютого 1993 р. Вона передбачала співпрацю в усіх її формах і на всіх рівнях, включаючи співробітництво загальноосвітніх шкіл, органів управління шкільною освітою, інших навчальних закладів та їхніх адміністрацій, бібліотек та архівів тощо. Співпрацю у цій галузі координує Змішана комісія з культурного та освітнього співробітництва [5, с. 244; 19, с. 3].

1 червня 1993 р. було підписано Спільну Декларацію «Про основи відносин між Україною та ФРН», у якій обидві сторони заявили про прагнення розвивати співробітництво у сфері освіти. У зазначеному документі було визначено основні напрями розвитку міжнародних зв'язків. Поглибленню освітньої співпраці обох держав сприяв укладений 10 червня 1993 р. «Договір про розвиток широкомасштабного співробітництва у сфері економіки, промисловості, науки і техніки» [4, с. 1; 16, с. 4].

Названі вище, як і інші угоди, заклали фундамент договірно-правової бази двосторонніх відносин. У документах підкреслювалось, що співробітництво країн може здійснюватись не тільки на державному, але й на регіональному рівнях [5, с. 245].

Спільні двосторонні проекти у шкільній освіті почали втілюватись ще до підписання відповідної угоди у 1993 р. Зокрема, рішенням міських рад м. Києва та Мюнхена від 6 жовтня 1989 р.

було укладено Угоду про співробітництво. Обидва міста зобов'язалися в рамках своїх повноважень організувати зв'язки в культурній та освітній сферах. У 2002 р. Головне управління освіти і науки Києва і Департамент освіти Мюнхена поновили Угоду про співробітництво.

З метою реалізації положень угоди щороку в жовтні 14 київських учителів спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням німецької мови упродовж двох тижнів проходять мовну практику в Мюнхені, відвідують навчальні заклади, удосконалюють методику викладання [14, с. 2].

У програмах українсько-німецького обміну беруть участь загальноосвітні заклади не лише Києва, а й інших міст України. Наприклад, здійснюється співробітництво між освітніми закладами м. Рівного та м. Аусбурга (українсько-німецькі проекти «Друзі до друзів», «Йоханітер Хільфе»), м. Луцька (Луцька гімназія № 4 ім. Модеста Левицького) та м. Герфорд (школа «Фріндесталь») та ін. [8, с. 3].

Формами налагодження українсько-німецької співпраці у шкільній освіті є участь загальноосвітніх навчальних закладів у міжнародних програмах і проектах: стажування, літні та мовні школи, тренінги та семінари; навчання для отримання освітніх і наукових рівнів [7, с. 21].

Україна та ФРН підтримують поїздки делегацій та окремих осіб для участі в наукових конференціях та симпозіумах. Окрім того, здійснюється обмін науковцями, викладацьким та адміністративним персоналом загальноосвітніх навчальних закладів, учнями шкіл з метою стажування, навчання та науково-дослідної роботи.

Поглибленню співпраці між обома країнами сприяло підписання 10 червня 1993 р. Угоди між Урядом України і Урядом ФРН «Про направлення німецьких викладачів у навчальні заклади України». У документі зазначалося, що німецькі фахівці будуть спрямовуватися для підготовки українських вчителів німецької мови, а також для викладання німецької (як рідної) мови, зокрема у школах тих регіонів, де мешкають громадяни України німецького походження [18, с. 2–3].

Для викладання німецької мови в українських середніх загальноосвітніх навчальних закладах практикується запрошення носіїв мови. Якщо в 1994 р. в Україну прибуло 4 викладачі, у 1995 р. – 10, то в 1996 р. кількість прибулих становила 24 особи. Вони направлялись на педагогічну роботу в школи Одеської, Запорізької, Закарпатської, Львівської, Харківської, Тернопільської областей [21, с. 81].

Навчання, стажування та науково-дослідна робота за кордоном відбувається відповідно до програми обміну та збагачує індивідуальний досвід учнів. Однією з основних передумов участі у ній є відповідний рівень знання німецької мови, а також статус школи, з якою здійснюється програма обміну [12, с. 2].

Важливо відзначити кілька спільних українсько-німецьких освітніх проектів, які проводилися серед шкільної молоді. Відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України від 21 червня 2010 р. № 616 «Про затвердження Плану міжнародних і всеукраїнських очно-заочних масових заходів з дітьми та учнівською молоддю на 2010 рік» Український державний центр «Мала академія наук України» (далі: МАН України) започатковував освітній проект «Українсько-німецький дитячий університет» [11, с. 4].

Метою даного проекту є розвиток міжнародного співробітництва з питань організації науково-дослідницької роботи обдарованих дітей, залучення учнівської молоді до проведення наукових досліджень у різних галузях природничих і технічних наук за участю провідних учених України та Німеччини [7, с. 1].

14 березня 2013 р. у Києві відбулося засідання представників академічних установ, ВНЗ України й Німеччини. На ньому було прийнято рішення про відкриття Аерокосмічного центру МАН України. Мета цієї організації – максимальне залучення дітей з МАН до практичної діяльності в аерокосмічній галузі. Зокрема, передбачено створення мережі гуртків по всій Україні, проведення конкурсів і олімпіад, а також видання наукових посібників, методичних матеріалів із цієї тематики для учнів. Ця ініціатива реалізовується в рамках проекту «Українсько-німецький дитячий аерокосмічний університет». Міжнародний аерокосмічний центр створювався за підтримки МАН та інших академічних установ і підприємств галузі – усього близько 20 організацій. Проект підтримали організації та науковці з Німеччини та Франції [9, с. 1–2].

Однією з форм українсько-німецького співробітництва в галузі освіти є обмін науковою, педагогічною та дидактично-методичною літературою, інформаційними матеріалами та навчальними фільмами, а також сприяння доступу до архівів, бібліотек та подібних установ.

Завдяки співпраці посольств та дипломатичних представництв України та Німеччини відбулося значне поповнення фонду бібліотек шкіл (насамперед України) спеціалізованою літера-

турою та навчальними матеріалами. Окрім того, було досягнуто домовленостей про співпрацю освітян у підготовці нових підручників та інших навчальних матеріалів [19, с. 3].

Уперше експерти обох країн зустрілися наприкінці 1998 р. у Києві, щоб обговорити проблеми підготовки українських підручників з історії та суспільствознавства. Міністерство освіти України спільно з Інститутом міжнародних досліджень шкільної освіти ім. Георга Екерта (ГЕІ) запросило учасників на конференцію в німецьке місто Брауншвайг. ГЕІ – авторитетний у світі заклад, що займається проблемами дидактичної літератури, від 1997 р. забезпечує обмін інформацією та пропозиціями між авторами шкільних підручників з ФРН та України [3, с. 31].

Міжнародні громадські організації намагаються залучати загальноосвітні навчальні заклади до співпраці з освітніми організаціями, до участі у різноманітних освітніх програмах. Ці форми співпраці стають можливими завдяки додатковим джерелам фінансування, які пропонуються різними вітчизняними та зарубіжними державними структурами, приватними фондами, неурядовими організаціями [7, с. 22].

Установленню партнерських відносин між школами обох країн сприяють органи управління освіти ФРН, зокрема Федеральне міністерство освіти та науки (Bundesministerium für Bildung und Forschung – BMBF), Постійна конференція міністрів освіти і культури федеральних земель (Kultusministerkonferenz – КМК) та ін.

Міжнародний обмін у шкільній сфері підтримує також Служба педагогічних обмінів (The Pädagogischer Austauschdienst – PAD – ПАД). ПАД є державною структурою Німеччини, що працює у галузі співробітництва у шкільній освіті. Вона підтримує європейські та міжнародні заходи у галузі шкільної освіти, починаючи з 1952 р. З 1995 р. ПАД є Національним агентством, що реалізує європейські освітні програми у шкільному секторі [2, с. 2].

Завданням ПАД є сприяння міжнародному обміну серед шкіл, заохочення вивчення німецької мови як іноземної за кордоном. Німецьких учасників вона знайомить з досвідом інших країн, що надає можливість покращити процес навчання та проведення занять з усіх предметів у Німеччині, особливо з вивчення іноземних мов. ПАД інформує про програми обміну та можливості фінансової підтримки, а також сприяє міжнародним зустрічам та контактам [21, с. 81].

Слід відзначити діяльність Українсько-Німецького та Німецько-Українського Форумів у розвитку освітнього співробітництва обох країн. Зазначені організації сприяють реалізації різноманітних гуманітарних проектів, співробітництву шкіл, виданню книг та монографій, присвячених українсько-німецьким зв'язкам, проведення Днів культури, знайомству громадськості обох країн із сучасним життям і культурою через телебачення і ЗМІ тощо [15, с. 31].

Значну роль у налагодженні та розвитку українсько-німецьких відносин у шкільній справі відіграв Гете-Інститут. Однією з його ініціатив був проект «Школи: партнери майбутнього» (жовтень 2008 р.). Завдання Гете-Інституту в рамках зазначеної ініціативи полягало у створенні мережі шкіл-партнерів в Україні та їх активна підтримка в організації занять з німецької мови. З цією метою він надає сучасні мультимедійні навчальні та країнознавчі матеріали, регулярно організовує курси підвищення кваліфікації вчителів та забезпечує обладнанням, необхідним для організації занять з німецької мови [6, с. 1].

Гете-Інститут запрошує найбільш здібних учнів шкіл-партнерів на тритижневі молодіжні курси до Німеччини. Окрім того, пропонує школам-партнерам широкий спектр культурних проектів (інтерактивні виставки, семінари, шкільні змагання і т.д.).

Школи-партнери є частиною міжнародної мережі шкіл. Відповідно, вони мають можливість налагодити контакти та співпрацю з іншими школами по всьому світу. Станом на 2014 р. в Україні існує 15 шкіл-партнерів, що підтримуються Гете-Інститутом [13, с. 165].

Варто зазначити, що в Україні діють т. зв. DSD-школи. Німецький мовний диплом (Deutsche Sprachdiplom – DSD) – це диплом, що видається учням за кордоном Конференцією міністрів освіти федеральних земель Німеччини з 1972 р. він визнається усіма вишами держави як сертифікат про певний рівень володіння німецькою мовою, який необхідний для навчання у ВНЗ. Станом на 2014 р. в Україні існує 25 шкіл такого типу (у Києві, Одесі, Львові, Чернівцях та ін.) [20, с. 1–2].

Улітку 2008 р. у Києві була заснована Німецько-українська міжкультурна школа як приватний загальноосвітній заклад. Проект підтримали посольство Німеччини в Україні та Головне управління ФРН з питань закордонної освіти. Викладання у ній відповідно до її статусу як офіційної німецької школи за кордоном здійснюється німецькою мовою. Учні проходять навчальну програму, необхідну для отримання українських освітніх документів. Після закінчення навчання

вони також отримують визнаний Конференцією міністрів у справах культури та освіти земель ФРН німецький атестат про середню освіту «Mittlerer Schulabschluss» [12, с. 1–2].

Німецька школа у Києві відіграє велику роль у двосторонній співпраці. Насамперед, завдяки перспективі отримання українськими учнями атестатів, що визнаються за межами України.

Важливою складовою культурної співпраці є організація заходів з нагоди знаменних дат і міжнародних свят: Днів Європи в Україні, Тижнів Німеччини в Україні тощо. Надана під час таких заходів інформація певним чином розширює знання відносно іншої культури [7, с. 22].

Завдяки програмам обміну німецькі учні мають можливість відвідати нашу державу, ознайомитися з її історією та культурою, взяти участь у навчальному процесі, вивчити колорит побуту та стиль життя українців. Аналогічні можливості мають і українські школярі, які виїжджають за програмами обміну до Німеччини. Проживаючи в сім'ях своїх однолітків, учні знайомляться не лише з навчальним процесом школи, а й відвідують визначні історичні місця, започатковують спільні традиції [17, с. 1].

Упродовж 90-х рр. ХХ ст. – на початку ХХІ ст. між Україною та ФРН було підписано низка договорів, які заклали основи двосторонньої співпраці. Двосторонні відносини у галузі шкільної освіти сьогодні активно розвиваються на різних рівнях. Важливими елементами співробітництва є освітні й наукові обміни, стажування та навчання за кордоном учнів і педагогічних працівників, спільні наукові дослідження та конференції. Вагому роль у налагодженні зв'язків в освітній сфері відіграють такі інституції як Гете-Інститут, Педагогічна служба обмінів, Українсько-Німецький Форум.

Як ФРН, так і Україна зацікавлені у розширенні цих зв'язків. Адже це сприятиме розвитку якісно нових відносин між обома народами. Ефективне запровадження спільних програм та використання досвіду партнерської країни стимулюватимуть розвиток двосторонніх зв'язків у галузі освіти.

Перспективним вбачається також подальше дослідження даної тематики, адже для України може бути цікавим досвід реформування освіти у ФРН, практика впровадження науково-технічних новацій у сфері освіти.

Список використаних джерел та літератури:

1. Валіон О. Співробітництво між Україною й Німеччиною в науково-технічному вимірі (90-і роки ХХ ст.) / О. Валіон // Україна–Європа–Світ. Міжнар. зб. наук. праць. – 2008. – Вип. 1. – С. 170–177.
2. Вивчення німецької мови. Німецькі посередницькі організації // www.daad.org.ua/ukr/2.5.2.6.html
3. Діалог: німецько-українська конференція з питань шкільних підручників // Deutschland. – 1999. – № 2. – С. 31.
4. Договір між Україною та Федеративною Республікою Німеччина про розвиток широкомасштабного співробітництва у сфері економіки, промисловості, науки і техніки від 10 червня 1993 р. [Електронний ресурс]. – 5 с. – Режим доступу : www.lawua.info/jurdata/dir340/dk340526.htm
5. Жихарева Т. Л. Формування договірної-правової бази українсько-німецьких відносин у галузі науки і освіти 1991–2006 рр. / Т. Л. Жихарева // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. – 2009. – № 20. – С. 244–250. – (Серія : Історичні науки).
6. Ініціатива «Школи : партнери майбутнього» // www.goethe.de/ins/ua/kie/lhr/pasch/uk7965708.htm
7. Клименко Л. Ф. Міжнародне співробітництво як основа формування міжкультурної комунікації учнівської молоді / Л. Ф. Клименко // Держава та регіони : науково-виробничий журнал. – 2012. – № 3. – С. 19–24. – (Серія : Соціальні комунікації).
8. Корпош Р. Освітні контакти з німцями / Р. Корпош // Волинь. – 2009. – 6 жовтня (№ 995). – С. 3.
9. Кутняков С. Створено Аерокосмічний центр Малої академії наук / С. Кутняков, Т. Кутнякова // Шляхи розвитку української науки. – 2013. – № 3 (93). – С. 10–11.
10. Маліс О. Німецько-український дитячий аерокосмічний університет / О. Маліс // www.bfpodu.blogspot.com/2012/08/blog-post_21.html
11. Наказ Міністерства освіти і науки України від 21.06.2010 р. № 616 «Про затвердження Плану міжнародних і всеукраїнських очно-заочних масових заходів з дітьми та учнівською молоддю на 2010 р.» [Електронний ресурс]. – 5 с. – Режим доступу : man.gov.ua/documents/52/b096f4e5f86.rar
12. Німецько-українська міжкультурна школа в м. Києві // <http://www.eu.prostir.ua/news/242446.html>
13. Опанасенко О. І. Феномен німецької освіти в контексті українсько-німецької співпраці (1998–2008 рр.) / О. І. Опанасенко // «Гілея (науковий вісник)» : Зб. наук. праць. – 2011. – Вип. 53. – С. 164–168.
14. Співпраця освітян м. Києва та м. Мюнхен (Німеччина) // www.guon.kiev.ua/?q=node/168
15. Співробітництво України та Німеччини : Матеріали парламентських слухань. – К., 2006. – 144 с.
16. Спільна декларація про основи відносин між Україною і Федеративною Республікою Німеччина від 01 червня 1993 р. // www.zakon.nau.ua/doc/?code=276_012
17. У Львові українські та німецькі школярі висадили клумби дружби // www.lp.edu.ua/node/08

18. Угода між Урядом України і Урядом Федеративної Республіки Німеччина про направлення німецьких викладачів у навчальні заклади України від 10 червня 1993 р. // www.zakon4.rada.gov.ua/laws/show/276_007

19. Угода між Урядом України та Урядом Федеративної Республіки Німеччина про культурне співробітництво від 15 лютого 1993 р. // www.zakon4.rada.gov.ua/laws/show/276_056

20. Що таке DSD-диплом? // www.dsd-ukraine.org

21. Яцишин М. М. Українсько-німецькі культурні зв'язки кінця 80-х – у 90-ті роки ХХ століття / М. М. Яцишин. – Луцьк : Вежа, 1999. – 206 с.

Ольга Мельничук

Украинско-германские связи в школьном образовании на современном этапе

В статье исследовано сотрудничество Украины и Германии в школьном образовании в течение 90-х гг. XX века – в начале XXI века. На основе источников проанализировано состояние сотрудничества в этой сфере между Украиной и Федеративной Республикой Германия. Автором определены основные направления, достижения, проблемы и перспективы развития этого сотрудничества. Раскрыта роль немецких общественных организаций в налаживании школьных связей между двумя странами.

Ключевые слова: Украина, Федеративная Республика Германия, международное сотрудничество, школьное образование, учебные заведения.

Olga Melnychuk

Ukrainian-German contacts in school education at a present stage

The article deals with school cooperation between Ukraine and Germany during the 90th of the XX century and at the beginning of the XXI century. On the basis of the sources the author analyses the state of the Ukrainian-German cooperation in this sphere. The main directions, achievements, the problems and perspectives of the development of cooperation between Ukraine and FRG are determined in the given scientific work. Ukrainian-German co-operation in school sphere is realized on state and regional levels. The forms of establishing Ukrainian-German co-operation in school education is a participation of general educational establishments, in international programs and projects: special courses and trainings, studies in order get higher educational and scientific level and others. The author investigates the role of German organizations and societies in establishing school contacts between these two countries.

Key words: Ukraine, Federal Republic of Germany, international cooperation, school education, educational institutions.